

Лексический состав письменных памятников XI – XIV вв. характеризуется наличием значительного количества лексических и словообразовательных вариантов.

Ключевые слова: языковая норма, древнерусские памятники XI – XIV веков, лексические и словообразовательные варианты.

I. BURLAKOVA, A. SIBRUK

A PROBLEM OF NORM IS IN THE ASPECT OF LEXICAL VARIANT (ON MATERIAL OF SEPARATE GROUPS OF VOCABULARY OF XI – XIV CENTURIES)

In the article, consisting of research of linguistic norms is described of Old Russian texts of XI – XIV centuries, analyzed features of that time linguistic norms. Lexical structure of literary monuments of XI – XIV centuries is characterized the presence of far of lexical and word-formation variants.

Keywords: linguistic norm, Old Russian literary monuments of XI – XIV centuries, lexical and word-formation variants.

УДК 811.161.2'373.7

В'ячеслав ВАСИЛЬЧЕНКО

ФРАЗЕОТЕМАТИЧНЕ ПОЛЕ “ОДРУЖЕННЯ” В ІДЕОГРАФІЧНІЙ ПАРАДИГМІ ОБРЯДОВОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ

У статті розглянуто фрагмент ідеографічної парадигми української обрядової фразеології – фразеотематичне поле “Одруження”; подано його структуру – фразеосемантичні групи, які формуються фразеосемантичними рядами і окремими фразами; зазначено, що одним зі шляхів концептуалізації реципієнтної зони “Одруження” виступають процеси фразеологічного семіосизу, базою для яких стали назви обрядодій; констатовано високу частотність реалем “вінець”, “рушник”, “гарбуз”, “голова”, “хліб” як конститuentів фразеологізмів.

Ключові слова: модель, концептуалізація, обрядовий фразеологізм, реалема, реципієнтна зона, фразеосемантична група, фразеосемантичний ряд.

На сучасному етапі свого розвитку українська лінгвістика виявляє до мови як маніфестанта етносвідомості підвищену увагу. Особлива роль у цьому належить номінативній системі мови, яка

“передає етнічну своєрідність мовного членування світу, відображає специфіку внутрішнього рефлексивного сприйняття довкілля, досвід і культуру народу, його традиції, звичаї, міфологію” [3, с. 1]. Операція, пов’язана з виявленням мотивованості, внутрішньої форми певного слова “приводить до постулювання тих чи інших рис давнього світорозуміння, тих чи інших етнокультурних моментів” (переклад мій – В. В.) [1, с. 68]. Тому сьогодні вимагає глибокого занурення у далекі процеси зародження та мовного втілення багатьох концептів етнокультури та етносвідомості для розкриття національних особливостей мовного самовираження, відображення рис менталітету мовними засобами. Окреме місце у цьому належить фразеологічним одиницям як етнокультурним конструктам. Розкриття колишнього змісту фразеологізмів, на думку Ф. Медведєва, створює передумови для глибшого розуміння давнього побуту й суспільних відносин, при яких сформувалися і функціонували ті або інші фраземи, а також певною мірою усвідомлення характеру тогочасного життя [5, с. 70].

Проблематиці “мова (фразеологія) і національна культура” присвячені роботи багатьох дослідників. Зокрема, це праці Л. Скрипник, Ф. Медведєва, В. Ужченка, О. Селіванової, А. Івченка, В. Мокієнка, В. Жайворонка, В. Ковалю, О. Левченко, М. Жуйкової, Л. Савченко, О. Каракуці, О. Хомак, О. Назаренко, Д. Ужченка, Л. Мельник, Т. Григоренко, О. Майбороди, Л. Пулатової, Р. Каракевич, Н. Головіної, З. Унук, О. Галинської, В. Шевелюк, О. Масло, Ж. Краснобаєвої-Чорної, А. Найди, Н. Мазур, Н. Пасік, Н. Скоробагатько, І. Царьової, Т. Д’якової, О. Плетневої, І. Іванової, Т. Маслової, Ю. Лебеденко, З. Мацюк та інших. Помітне місце у системі досліджень зв’язків між національною культурою і мовою займає обрядова сфера. Кінець ХХ століття та початок ХХІ характеризуються зацікавленістю обрядовим дискурсом представників різних галузей гуманітарної науки: філософії (І. Богачевська, Т. Біленко та ін.), фольклористики (О. Павлов, С. Козяр, Г. Марченко, Г. Сокил, Л. Сорочук, В. Телеуця, Т. Андреева, Н. Аксьонова, М. Маєрчик, А. Мойсей, О. Чебанюк, І. Гунчик, О. Боряк та ін.), етнології (А. Темченко, Г. Захарченко, Л. Горошко, С. Пахолок, Н. Громова, Р. Гузій, О. Курочкін, І. Щербак та ін.), мистецтвознавства (С. Осадча, Л. Узунова, В. Волчукова та ін.), лінгвістики. Мовознавці досліджували вербальний компонент

традиційного поховального обряду в поліських говорах (В. Конобродська), обрядову семантику слов'янських мов у зіставно-типологічному аспекті (О. Тищенко), лексику сімейних обрядів у говірках Донеччини (В. Дроботенко), номінативну ланку в середовищі українського обрядового гіпертексту (Н. Алатирева), вербальний компонент традиційного українського родильного обряду в говірках Інгуло-Бузького межиріччя (Р. Іванський), українські обрядові мовні формули на етнокультурному тлі (В. Жайворонек), український вербальний оберег (О. Хомік), етносимволіку мовних одиниць в українському обрядовому дискурсі (М. Філіпчук), лексичні й фразеологічні особливості давнього й сучасного весілля (І. Мілева), зв'язки між ідіомами й обрядом у контексті генези номінацій пустого говоріння в східнослов'янських мовах і предикати любовної магії (М. Жуйкова) та ін. Однак існує потреба цілеспрямованого аналізу системних зв'язків між соціальним (обряд) та мовним (фразеологізм) феноменами. Одним із складників цього аналізу виступає ідеографічний опис обрядових фразем (далі – ОФ). Його завдання полягає у визначенні векторів концептуалізації у межах поняттєвої парадигми “донорська зона (обряд) → реципієнтна зона, з'ясування, які сфери української концептуальної картини світу “покриваються” ОФ. Отже, *актуальність дослідження* зумовлюється активізацією наукових пошуків, з одного боку, у сфері відображення мовними одиницями етнокультурного фону, а з іншого – потребою дослідження обряду як цілісної системи семантичного, ментального та вербального планів. *Мета дослідження* – охарактеризувати структурну організацію фразеотематичного поля “Одруження”, сформованого обрядовими фразеологізмами. *Об'єктом дослідження* обрано ОФ із семантикою, що відображає ключові поняття шлюбного обряду.

Поряд з етнокультурним (мотиваційним) змістом важливу роль у систематизації ОФ відіграє їх семантична специфіка. Усебічний аналіз структур цього типу потребує ідеографічної характеристики – класифікації фразем за тематичним принципом, яка “репрезентує у фразеології погляд “від носія мови” [4, с. 289]. Особливої ваги цей підхід набуває тому, що ОФ належать до підсистем, які демонструють якнайтісніші зв'язки з однією з найважливіших сфер життя українського етносу, в якій

“сплавлено” різноманітні реалії й фрагменти його матеріальної й духовної культури [6]. Така робота “дає змогу отримати необхідні квантитативні дані, а також одержати уявлення про концептосферу української фразеології – невід’ємної частини здобутків народної мовотворчості” [2, с. 68].

Фразеотематичне поле (далі – ФТП) “Одруження” – одне з найбільших у системі обрядової фразеології. Воно формується чотирма фразеосемантичними групами (далі – ФСГ).

1. ФСГ “Одружитися/одружити”. У межах цієї групи наявні п’ять фразеосемантичних рядів (далі – ФСР), а також фраземи, семантико-структурна організація яких у межах підсистеми ОФ демонструє унікальність.

До першого ФСР входять одиниці, в основі яких лежить модель “*дієслово зі значенням руху (самостійного чи примусового) + прийменник + реалема вінець*”: **іти / піти до вінця** (СФУМ, с. 279); **вести до вінця** кого (ФСУМ, с. 75); **повести до вінця** кого (Фр.Лук., с. 47); **підводити / підвести під вінець** кого (ФСУМ, с. 632). Поняття “одруження” наведені ОФ вербалізують як рух до місця, де відбуватиметься обрядова відправа. Його метонімічно репрезентує відповідна реалема. Під час ритуалу вінчання корону (вінець) тримають над головами молодих. Ця ж обрядова семантика – рух до місця проведення обрядодії – простежується і в поховальних фраземах, що мають тотожну образологіку (**піти в могилу; зійти / сходити в могилу (в землю)** тощо). Тут реалізується архетип шляху (переміщення) до межі, за якою (в сакральному локусі) відбувається набуття нового статусу (посвячення, створення нової особистості).

Концептуальну близькість до одиниць наведеної підгрупи демонструють фраземи **уступати / уступити у (в) закон** (Ужч./Ужч., с. 60) і **виряджати до шлюбу** кого (ФСУМ, с. 102), що перебувають поза синонімічними рядами.

Другий ФСР має у своєму складі одиниці, організовані за моделлю “*дієслово зі значенням розташування + прийменник + реалема, за допомогою якої (чи де) проводять обрядодію*”: **стати / ставати під вінець** з ким (ФСУМ, с. 860); **стояти під вінцем** (ФСУМ, с. 865); **стати / ставати під вінець**, з ким і б/д (СФУМ, с. 692); **стати / ставати на рушнику, на рушничку стати, на рушники стати** перев. з ким (ФСУМ, с. 860); **ставити (становити)**

на рушник (на рушнику) кого (СФУМ, с. 689); **сідати / сісти на посад** (Ужч./Ужч., с. 155). Образологіка одиниць наведеного ряду подає одруження як перебування на сакральній території (під вінцем, на рушничку, на посаді), де відбувається обрядове витворення нової особистості, адже після відправи обряду наречені набудуть статусу одружених. Водночас таке перебування експлікує магичні дії, спрямовані на єднання новостворюваної родини, гарантування її міцності.

Третій ФСР формують структури, що репрезентують модель “дієслово зі значенням ‘*надівати/укривати*’ + *реалема*”: **зав’язати голову (голівоньку)** (СФУМ, с. 240); **зав’язувати голову кому** (Фр.Лук., с. 79); **зав’язати косу (хустку)** (ФСУМ, с. 301); **зав’язати косу (хустку)** (Ужч./Ужч., с. 85); **покривати / покрити голову (голівоньку, косу)** (ФСУМ, с. 667). Крізь призму образологіки репрезентантів аналізованої моделі одруження постає як обрядове покривання голови нареченої. Позбавляючись ознак попереднього статусу (дівчина), наречена одержує в обряді ознаки нового статусу (жінка). Крім реалем соматичної природи *голова* і *коса*, в ОФ актуалізується також і обрядовий предмет *хустка* – виразний атрибут одруженої жінки.

Четвертий ФСР представлено одиницями, що втілюють модель “дієслово зі значенням ‘*схоплювати/охоплювати руками*’ + загальна назва обряду чи субститут агента”: **брати / взяти шлюб** (Фр.Лук., с. 526); **брати / взяти (прийняти) закон** з ким (ФСУМ, с. 53); **брати / взяти за себе** кого (ФСУМ, с. 50). Фраземи цього ряду позначають сегмент реципієнтної зони “одружитися” як обрядовий процес “брання” (долучення/заволодіння), спрямований на назву форми суспільної легітимації одруження, визначеної родовими канонами, або ж на архаїчний спосіб заволодіння жінкою як дружиною. Доречними у зв’язку зі сказаним виступають результати досліджень Н. Пятаєвої, яка у процесі вивчення праслов’янської і давньоруської семантики лексичних гнізд-синонімів **ber-* і **jeti* “брати, взяти”, виявила генетичний зв’язок їх значень із семантикою лексичних гнізд **dati* “дати, давати” і **nesti* “нести”. Семантичний ряд, сформований вершинами цих лексичних гнізд, дослідниця назвала *генетичною парадигмою*. Опорні слова згаданого ряду “(давать//дать > брать > взять > иметь > нести > давать)” об’єднуються послідовністю своїх значень, які

містять спільні семи “долучуваний об’єкт” і “дія суб’єкта, спрямована на долучуваний об’єкт” [7].

План вираження фрази **брати / взяти за себе** (ФСУМ, с. 50) виступає антонімом до форми ОФ **віддати за шлюбну дружину** кого (Фр.Лук., с. 126), що теж належить до аналізованої групи, однак не має структурно-семантичних синонімів. Згадані одиниці втілюють протилежну суб’єктність пресупозиційної обрядодії, носіями якої виступають представники двох родів, що у процесі шлюбного обряду поєднуються.

До п’ятого ФСР входять фрази, в основі яких лежить модель “дієслово зі значенням *‘давати, передавати, вручати комусь що-небудь’* + *реалема (соматизм)*”: **віддати руку** кому (Фр.Лук., с. 375); **відавати / відати [і] руку [і серце]** кому (СФУМ, с. 98). Полісемія фразеосемантичної структури останньої одиниці не виходить за межі обряду як сукупності фразеологічних референтів. Певною мірою прилягає до наведеного ряду ОФ **зв’язувати / зв’язати руки** (СФУМ, с. 260), прототип якого фіксує обрядові маніпуляції з руками, що мають магічне спрямування. У такий спосіб прагнули забезпечити новій родині міцність і єдність.

Осібнo розташовується одиниця **одружитися хватаним шлюбом** (Фр.Лук., с. 526), прототип якої виступає назвою архаїчного різновиду шлюбівання – “умикання” (викрадення). На таку етимологію вказує компонент *хватаний*: (пор. синонім *хапаний* “1. Привласнений таємно; крадений. 2. Який робиться наспіх, швидко; поспішний” (СУМ 11, с. 19). Семантика цієї одиниці має кваліфікаційний характер. Фразама називає відповідний різновид шлюбу.

2. ФСГ “Пропозиція одружитися”. До цієї групи входять два ФСР і одна фразама, що не має синонімів.

Перший ФСР формують одиниці, організовані за моделлю “дієслово зі значенням *‘направляти кого-небудь кудись із певною метою’* + [обрядовий агентив] + *реалема рушник*”: **слати (засилати, присилати, посилати) / заслати (прислати) старостів (людей) [за рушниками]** до кого і б/д, **посилати за рушниками** (ФСУМ, с. 824); **слати (посилати) за рушниками** (ФСУМ, с. 824). Поняття “пропозиція одружитися = сватання” в українській картині світу фразеологічно позначається одиницями, прототипом для яких стала назва обрядодії, коли наречений шле старостів за рушниками.

Прилягає до цього ФСР одиниця **брати/взяти рушники** (ФСУМ, с. 53), форма якої теж пов'язана з ритуалістикою, що стосується реалеми *рушник*.

До другого ФСР належать одиниці, в основі яких лежить модель “дієслово зі значенням ‘прохати/спонукати кого-небудь зробити щось’ + реалема *рука*”: **просити руки (руку)** в кого, кого, чиєї (СФУМ, с. 579); **просити (попрохати) руки** кого, чиєї (Фр.Лук., с. 381-382). Конституенти цього ФСР поняття “пропозиція одружитися = сватання” позначають шляхом фразеологізації прототипу, що виступає назвою відповідної обрядодії. Антонімічно корелює з планом вираження наведених фразем одиниця **пропонувати / запропонувати руку [й серце]** кому (ФСУМ, с. 710; Ужч./Ужч., с. 175-176), що перебуває поза ФСР. Наведена фразема експлікує протилежну до конституентів цього ФСР суб'єктність.

3. ФСГ “Згода на одруження”. Поняття “згода на одруження” вербалізоване ОФ, що об'єднуються у два ФСР, а також одиницями, що не мають синонімів.

До першого ФСР входять конструкти, в основі яких лежить модель “дієслово зі значенням ‘давати, передавати що-небудь комусь, кудись’ + реалема (*рушник, слово*)”: **подавати / подати рушники** за кого, кому і б/д. (Ужч./Ужч., с. 178); **подавати / подати слово** (ФСУМ, с. 658); **подати слово** (Фр.Лук., с. 430). Для цього ряду характерна констатація того факту, що в семіотичній системі обряду символом згоди виступають різні з погляду своєї природи об'єкти, за допомогою яких відбувається відправа. Статус реалеми тут набувають поряд з предметними і непередметні одиниці.

Тісно прилягає до наведеної групи ще один “рушниковий” фразеологізм-синонім – **вертатися (вернутися) / повернутися з рушниками** (ФСУМ, с. 73; Ужч./Ужч., с. 178), який у формальному плані протиставляється фраземам моделі “дієслово зі значенням ‘направляти кого-небудь кудись із певною метою’ + [обрядовий агентив] + реалема *рушник*”. Обрядове одержання “весільними послами” рушників, що засвідчує план вираження одиниці **вертатися (вернутися) / повернутися з рушниками**, символізує згоду роду дівчини на шлюб.

Другий ФСР формують одиниці, утворені за моделлю “дієслово зі значенням *‘віддаючи, одержувати натомість кого-, що-небудь’* + *реалема хліб*”: **обмінювати (замінювати) / обміняти (замінити) хліб** (Ужч./Ужч., с. 210); **обміняти (обмінити) хліб [святий]** (СФУМ, с. 454). Семантика згоди на одруження названа одиницею, що виникла в результаті фразеологізації обрядової назви-прототипу, яка номінує обрядодію обміну хлібом. У цій обрядодії знайшов своє втілення архетип обміну. Семантично близьку до названої обрядодію, яка теж пов’язана з хлібом та архетипом обміну, називає форма ОФ **перерізати хліб** (СФУМ, с. 498), що стоїть в аналізованій групі поза ФСР. Перерізаний обрядовий хліб ділили між двома родами, що поєднувалися в результаті відправи шлюбного обряду.

Не має структурних синонімів і ОФ **прийняти старостів** від кого і б/д (СФУМ, с. 560).

4. ФСГ “Відмова в одруженні”. Особливістю одиниць цієї ФСГ виступає факт домінування у їхній структурі реалеми *гарбуз*. Аналізована група складається із трьох ФСР і фразем, що не входять до них.

До першого ФСР входять фразеологізми, що репрезентують найпродуктивнішу модель “дієслово зі значенням *‘передати що-небудь від однієї особи до іншої; одержати’* + *реалема гарбуз*”: **давати (підносити) / дати (піднести) [печеного] гарбуза** кому (СФУМ, с. 183); **гарбуза дати (підсунути) кому** (Сл.Ід., с. 71); **наділяти / наділити гарбузом (гарбузами)** (ФСУМ, с. 523); **діставати / дістати (схопити) [печеного] гарбуза** (ФСУМ, с. 248); **дістати [печеного] гарбуза** від кого і б/д (СФУМ, с. 207); **гарбуза дістати** від кого (Сл.Ід., с. 71); **потягти гарбуза** (Сл.Ід., с. 310). Різні варіанти форми (опис маніпуляцій з реалемою *гарбуз*) відображають шлюбну обрядодію, суть якої полягає у символізації відмови під час сватання. Поняття “відмовити тому, хто сватається” концептуалізується як давання (піднесення) гарбуза.

Лексикографічна подача фразем **дістати (покуштувати) [печеного] гарбуза** від кого і б/д (СФУМ, с. 207) і **гарбуза дістати (з’їсти)** від кого (Сл.Ід., с. 71) об’єднує одиниці, що у структурно-семантичному плані належать до різних ФСР (першого і другого).

Другий ФСР складають фраземи, в основі яких лежить модель “дієслово зі значенням *‘споживати, давати, пробувати їжу’* +

реалема гарбуз (або їжа з нього)”: **покуштувати [печеного] гарбуза** від кого і б/д (СФУМ, с. 207); **годувати гарбузами** кого (ФСУМ, с. 179); **гарбуза з’їсти** від кого (Сл.Ід., с. 71); **скуштувати гарбузової каші** (СФУМ, с. 661). Харчова придатність гарбуза і практика вживання в їжу зумовила метонімічну трансформацію “страва з гарбуза < гарбуз”.

Третій ФСР утворюють одиниці, сформовані за моделлю “дієслово зі значенням ‘перебувати в певному місці, не змінювати свого місця перебування’ + прийменник + реалема *гарбуз*”: **остатися (лишитися, бути і т. ін.) з гарбузом** (СФУМ, с. 470); **остатися з гарбузом** (ФСУМ, с. 591). Прилягає до наведеного ряду ОФ з антонімічною формою **піти з гарбузом (за гарбузами)** (СФУМ, с. 516).

Виразну чужорідність щодо плану вираження на тлі наведених фразем демонструє член аналізованої групи **повертати / повернути хліб** кому (ФСУМ, с. 653).

Дещо окремо в межах ФСГ “відмова в одруженні” розташовується ОФ **пахне гарбузом** (ФСУМ, с. 609) через наявність у його значенні семи “гіпотетичність”.

Деякі серед аналізованих ОФ – багатозначні, однак першим фразеосемантичним варіантом (ФСВ) виступає “одружитися, взяти шлюб”: **брати / взяти (прийняти) закон, заст.** – “1. з ким. Одружуватися, вінчатися з ким-небудь. 2. Стригтися у ченці (черниці)” (ФСУМ, с. 53).

Семантика деяких ОФ подається через апелювання до форми фразеологічних синонімів: **стати / ставати на рушнику** – “Взяти шлюб, одружитися” (ФСУМ, с. 860; Ужч./Ужч., с. 178; СФУМ, с. 691) // **брати / взяти шлюб** – “Одружуватися, вінчатися з ким-небудь” (ФСУМ, с. 54; Ужч./Ужч., с. 220; Фр.Лук., с. 526).

Таким чином, характер і розвиток фразеосемантики української мови детермінований особливостями екстралінгвального світу, специфікою етнічної когніції, параметрами процесів вторинного семіосису у сфері фразеології.

В ідеографічній парадигмі обрядової фразеології наявне ФТП “Одруження”, репрезентоване чотирма ФСГ: “Одружитися/одружити”, “Пропозиція одружитися”, “Згода на одруження”, “Відмова в одруженні”. Кожна з цих груп має різну кількість ФСР, а також ОФ, що не входять до них.

Поняття “Одруження” являє собою одну з реципієнтних зон, що концептуалізується за допомогою ОФ, і виступає частиною поняттєвої сфери “Людина”. Генетично ОФ цього ФТП – це назви обрядодій, що здійснювалися на різних етапах відправи шлюбного обряду. На інваріантному рівні моделювання аналізованого фразеотематичного поля відбиває етапність шлюбного обряду: пропозиція, згода/відмова, одруження. Уявлення про одруження, отже, репрезентується шляхом залучення до процесів фразеологічного семіосису назв обрядодій, що містять відповідні обрядові компоненти. Це можуть бути одиниці суто обрядового призначення або ті об’єкти, що одержують обрядову семантику під час весільної відправи. Найчастіше у структурі аналізованих ОФ функціонують реалемами “вінець”, “рушник”, “гарбуз”, “голова”, “хліб”.

Як особливості фразеологічної семантики, так і проблема її лексикографічної інтерпретації зумовили факт закріплення за тими самими фразами у різних словниках близьких, однак нетотожних значень.

У формуванні семантики аналізованих ОФ визначальну роль відіграють їхні прототипи, концептуалізаційні процеси за участю яких спрямовані на обрядову сферу. З нею репрезентанти ФТП “Одруження” тісно пов’язані. Фразеологізація (вторинна номінація нових понять), отже, не виходить за межі шлюбного обряду.

Ряд ОФ, що формують аналізоване ФТП, перебувають у відношеннях абсолютної синонімії. План вираження деяких одиниць (власне, прототипи фразем) корелюють як антоніми, хоча в семантичному плані вони синонімічні.

Аналіз обрядових фразем за ФСП дає змогу визначити й охарактеризувати реципієнтну зону фразеологічної концептуалізації, донорською для якої стала обрядова сфера життєдіяльності українського соціуму. Серед перспективних напрямів дослідження перебуває визначення інших фразеосемантичних груп, опис і характеристика їхнього наповнення і структурної організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Журавлев А. Ф. Наивная этимология и “кабинетная мифология” (Из наблюдений над мифологизмом А. Н. Афанасьева)

/ А. Ф. Журавлев // Язык как средство трансляции культуры. – М. : Наука, 2000. – С. 68–84.

2. Калашник В. С. Фразеосемантичне поле “зовнішній вигляд людини” в східнословобожанських і степових говірках Донбасу / В. С. Калашник // Лінгвістика. – 2009. – № 3 (18). – С. 68–77.

3. Калько В. В. Когнітивно-ономасіологічний аналіз назв лікарських рослин в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / В. В. Калько. – О., 2003. – 20 с.

4. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць у словнику фразеологічних термінів сучасної української мови / Ж. В. Краснобаєва-Чорна // Лінгв. студії : зб. наук. пр. – 2011. – Вип. 22. – С. 289–298.

5. Медведєв Ф. П. Українська фразеологія: Чому ми так говоримо / Медведєв Ф. П. – Х. : Вища школа, 1978. – 232 с.

6. П'яст Н. Й. Формування тематичної групи “назви посуду” в сучасній українській літературній мові [Електронний ресурс] : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 “Українська мова” / Н. Й. П'яст. – К., 2003. – 19 с. – Режим доступу: <http://disser.com.ua/contents/6632.html>

7. Пятаєва Н. В. Генетическая парадигма “Давать//дать > брать > взять > иметь > нести > давать» в истории русского языка” [Електронний ресурс] : автореф. дис. на соиск. учен. степени доктора філол. наук : спец. 10.02.01 “Русский язык” / Н. В. Пятаєва. – Уфа, 2007. – 48 с. – Режим доступу: <http://www.dissers.ru/avtoreferati-dissertatsii-filologiya/a634.php>

Умовні скорочення

Ужч./Ужч.	–	Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник української мови. – К. : Освіта, 2008. – 224 с.
Сл.Ід.	–	Словник українських ідіом. Уклад Удовиченко Г. М. – К.: Радянський письменник, 1968. – 464 с.
СУМ		Словник української мови у 11 томах. –: К. : Наукова думка, 1970-1980.

- СФУМ – Білоноженко В. М., Гнатюк І. С., Дятчук В. В., Неровня В. Н., Федоренко Т. О. Словник фразеологізмів української мови / відповідальний ред. Винник В. О. – К.: Наук. думка, 2003. – 788 с.
- Фр.Лук. Фразеологія перекладів Миколи Лукаша: Словник-довідник / Уклали О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2002. – 735 с.
- ФСУМ – Фразеологічний словник української мови: У 2 кн. – К., Наук. думка, 1993. – 980 с.

В. ВАСИЛЬЧЕНКО

ФРАЗЕОТЕМАТИЧЕСКОЕ ПОЛЕ “ОДРУЖЕННЯ” В ИДЕОГРАФИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЕ ОБРЯДНОЙ ФРАЗЕОЛОГИИ

В статье рассмотрен фрагмент идеографической парадигмы украинской обрядной фразеологии – фразеотематическое поле “Одруження”; выяснена его структура – фразеосемантические группы, которые формируются фразеосемантическими рядами и отдельными фраземами; указано, что одним из путей концептуализации реципиентной зоны “Одруження” выступают процессы фразеологического семиосиза, базой для которых стали названия обрядодействий; констатирована высокая частотность реалем “вінець”, “рушник”, “гарбуз”, “голова”, “хліб” как конституэнтов фразеологизмов.

Ключевые слова: модель, концептуализация, обрядный фразеологизм, реалема, реципиентная зона, фразеосемантическая группа, фразеосемантический ряд.

V. VASYLCHENKO

PHRASEOLOGY THEMATIC FIELD «ОДРУЖЕННЯ» («WEDDING») IN IDIOGRAPHIC PARADIGM OF RITUALS PHRASEOLOGY.

The article deals with the ideographic fragment of Ukrainian ritual phraseology paradigm – phraseology thematic field «Одруження» («Wedding»); determine its structure – phraseology semantic groups which are formed by phraseology semantic rows and individual idioms; states that one of the ways of conceptualization of the recipient zone «Одруження» («Wedding») is the processes of idiomatic semiosis the base of which is names of ritual action; noted the high frequency of realem «вінець» (crown),

«рушник» (towel), «гарбуз» (pumpkin), «голова» (head), «хліб» (bread) as constituents of phraseologism.

Key words: model, conceptualization, ritual idiom, realema, recipient zone, phraseology semantic group, phraseology semantic rows.

УДК 811.161.2'373: 821.161.2.09

Уляна ГАЛІВ

МОВНА КАРТИНА СВІТУ ЛІНИ КОСТЕНКО ТА ВАСИЛЯ СТУСА: ДІАЛОГ ЗІ СВІТОВОЮ ТА НАЦІОНАЛЬНОЮ ТРАДИЦІЯМИ

У статті запропоновано дослідження мовної картини світу з погляду мотиваційного рівня вивчення мовної особистості. Розглянуто категорію прецедентності, що реалізує себе у прецедентних текстах і прецедентних знаках. Зосереджено увагу на тих прецедентних джерелах, які формують мовну картину світу Л. Костенко і В. Стуса на рівні культурного діалогу зі світовою та національною традиціями.

Ключові слова: мовна картина світу, мовна особистість, прецедентний текст, прецедентний знак, прецедентне джерело.

Постановка проблеми. До арсеналу термінів лінгвоукраїністики вже міцно увійшло поняття *мовна картина світу*. Проблема мовної картини світу (далі – МКС) дає цінні матеріали не тільки для адекватного, цілісного сприйняття світу, а й для уявлень, експлікованих засобами художньої мови.

Без індивідуальної мовної картини світу неможливе естетичне осягнення дійсності. Вона (МКС) постає з національної мови і її словника, що відбиває народнопоетичне бачення світу, і формується під впливом традицій художнього мовлення з його естетичними засадами, співвідношенням між ідіостилем письменника та узусними нормами, стильової концепції епохи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх десятиріч МКС була об'єктом досліджень багатьох мовознавців (М. Борисенко, В. Жайворонка, В. Іващенко, О. Крижко, Л. Лисиченко, В. Русанівського та ін.), проте до цього часу потребує різноаспектного аналізу й теоретичного осмислення.